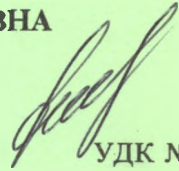

Нбм.
А 82,

НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

АРКУША ЛАРИСА ІГОРІВНА

УДК № 343.98

**ОСНОВИ МЕТОДИКИ ВИЯВЛЕННЯ І РОЗСЛІДУВАННЯ
ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРИ НАЯВНОСТІ КОРУМПОВАНИХ ЗВ'ЯЗКІВ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2002

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Період переходу до ринкових відносин обумовлює необхідність проведення політичних, соціально-економічних, правових і інших реформ в Україні, для яких характерними рисами останнім часом є реорганізація економічного механізму, розрив налагоджених господарських зв'язків, спад виробництва промислової і сільськогосподарської продукції, зниження життєвого рівня населення. Ці процеси супроводжуються загостренням криміногенної обстановки, ростом злочинності, як загальнокримінальної спрямованості, так і в сфері економіки, яка все частіше здобуває організований характер. Так, за останні десять років кількість виявлених організованих злочинних формувань зросла в Україні в 4,2 рази, а кількість вчинених ними злочинів – у 3,4 рази. Постійно збільшується їхня частка в загальному масиві зареєстрованих злочинів.

Статистичні дані про результати ліквідації найбільш суспільно небезпечних організованих злочинних формувань (ОЗФ) свідчать про збільшення кількості ліквідованих формувань, але аналіз матеріалів практики показує, що ряд даних формувань не припиняють своєї злочинної діяльності навіть після засудження частини їх учасників.

Інфільтрація організованої злочинності в легальний бізнес, проникнення представників кримінальної еліти з їхньою субкультурою і злочинним мисленням у владні структури є основою для корупції, що гальмує будь-які позитивні процеси і, таким чином, сприяє поглибленню кризових явищ.

Усезростаючі масштаби організованої злочинності і корупції становлять реальну загрозу безпеці держави і суспільства. ОЗФ, користуючись безкарністю, а часом і потуранням працівників правоохоронних органів, діють усе більш нахабно і зухвало, перетворюючи великі території в сфері впливу. Звичайні злочини поступаються місцем великомасштабним злочинним акціям, глибокому проникненню через корумповані зв'язки в економіку і фінансову систему, спробам впливати на політику держави в цьому середовищі.

Одночасно спостерігається стійка тенденція до поширення корупції та інших протиправних діянь серед представників як органів державної влади і управління, так і правоохоронних органів. Для даної категорії осіб найбільш характерні хабарництво, зловживання службовим становищем, зрощування з кримінальними структурами, протиправна участь у підприємницькій діяльності, у тому числі в незаконному бізнесі.

Організована злочинність і корупція стають одним з основних факторів політичної і соціально-економічної нестабільності в Україні, на що неодноразово зверталася увага у виступах Президента України, керівників Уряду і Верховної Ради України, у документах керівних державних органів. Організована злочинність і корупція таять у собі страшну руйнівну силу, у тому числі і для органів, покликаних боротись з цими явищами. Ця обставина багато в чому визначає необхідність їх усебічного вивчення, усіякого стримування в рамках, що забезпечують дієздатність державних і управлінських структур.

Значний внесок у дослідження різних питань боротьби з організованою злочинністю внесли вчені-криміналісти України і країн СНД: В.П. Бахін, Р.С.Белкін, П.Д. Біленчук, А.Н. Волобуєв, А.Ф. Волинський, Л.Я. Драпкін, С.С.Єлішин, В.О. Коновалова, В.П. Корж, В.І. Куликов, Г.А. Матусовський, В.С.Овчинський, С.С. Овчинський, А.П. Снігерьев, Е.В. Топільська, А.Г.Філіпов, В.Ю. Шелітько, Н.П. Яблоков і ін. Однак, їх роботи присвячені окремим проблемам боротьби з організованою злочинністю в криміналістичному аспекті.

Проблемам корупції, її впливу на дестабілізацію обстановки в державі, а також взаємовідносинам корумпованих представників органів державної влади і управління з ОЗФ, присвятили свої роботи такі вчені, як: Л.В. Багрій-Шахматов, А.І. Гуров, В.А. Дадалко, В.Д. Лаптеакру, О.Н. Литвак, Н.К. Мірошник, Д.А. Пешко та ін. Незважаючи на безумовну значимість робіт вказаних авторів, слід зазначити, що в них в основному представлені кримінологічні, кримінально-правові і соціально-політичні аспекти цього явища. Відповідні ж розробки в цій області в криміналістиці фактично відсутні.

Про актуальність розглянутих в дисертації проблемних питань свідчить той факт, що в досить великому регіоні України, де вивчалися матеріали практики, фактично відсутні кримінальні справи про діяльність ОЗФ, по яких на етапах досудового розслідування або судового розгляду справи пред'являлися б обвинувачення кому-небудь у здійсненні корупції.

Крім того, актуальність обумовлюється існуючими правовими і організаційно-тактичними проблемами боротьби оперативно-розшукових служб та органів досудового слідства з ОЗФ, що володіють корумпованими зв'язками, і потребами пошуку нових шляхів підвищення ефективності діяльності оперативно-розшукових і слідчих підрозділів органів внутрішніх справ.

Виходячи з цього, необхідність усебічного дослідження проблем методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками, обумовлена як потребами практики, так і задачами подальшого розвитку загальної теорії організованої злочинної діяльності і посилення її впливу на результати боротьби з організованими злочинними формуваннями, які володіють корумпованими зв'язками.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження пов'язане з головними напрямками наукових досліджень в галузі держави і права на 1998-2000 рр., затвердженими загальними зборами Академії правових наук України 19 березня 1998 р. Тема роботи є частиною загальної наукової теми, яку виконує Одеська національна юридична академія під назвою "Правові проблеми становлення і розвитку сучасної Української держави" (номер держ. реєстрації – 0101 V 001195), і відповідно частиною науково-дослідницької роботи кафедри криміналістики ОНЮА по темі на 1998-2000 рр. – "Деякі криміналістичні проблеми боротьби зі злочинністю в умовах формування правової держави" і по темі на 2000-2005 рр. – "Криміналістичні проблеми розкриття та розслідування злочинів в сучасних умовах".

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження складається з комплексної

наукової розробки основних теоретичних і практичних проблем методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками.

Відповідно до зазначеної мети була поставлена і розпочата спроба вирішити наступні **основні задачі**:

- розкрити поняття, сутність і структуру методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками;
- сформулювати основні поняття організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками;
- розглянути організаційні і тактичні аспекти виявлення діяльності ОЗФ, які володіють корумпованими зв'язками;
- дослідити і класифікувати типові слідчі ситуації, що виникають у процесі розслідування злочинів, вчинених ОЗФ, що мають корумповані зв'язки;
- визначити способи протидії слідству і деякі заходи для їх нейтралізації при розслідуванні злочинів, вчинених ОЗФ з використанням корумпованих зв'язків;
- вивчити форми і механізми міжнародного співробітництва в процесі попередження, виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками.

Об'єктом дисертаційного дослідження була обрана організована злочинна діяльність, що супроводжується корумпованими зв'язками.

Предметом дослідження є теоретичні аспекти, тактичні і методичні особливості виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками, з метою формування на цій базі науково обґрунтованої концепції виявлення і розслідування названих криміналістичних явищ.

Методологічною основою дослідження є система методів і прийомів наукового пізнання. Основу у цій системі складає загальнонауковий діалектичний метод пізнання, а також інші закони та категорії діалектики. На базі цього проблеми, що вирішуються в дисертації, розглядаються в єдності їх змісту і форми. Невід'ємним доповненням цього методу є системний аналіз як окремих елементів методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками, так і їх сукупності. В роботі використовуються також спеціальні методи. Системно-структурний метод застосовується при побудові багаторівневої системи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, яка супроводжується корумпованими зв'язками, її криміналістичної характеристики, організації виявлення діяльності ОЗФ, що володіють корумпованими зв'язками. На підставі системно-функціонального методу в дисертації здійснена спроба диференціювати компетенцію органів, діяльність яких спрямована на виявлення ознак організованої злочинної діяльності, та розподілити особливості їх функцій. Порівняльний та статистичний метод застосовується при аналізі результатів роботи спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю регіонів України, в яких проводилися дослідження. Соціологічний метод використовується при виділенні головних умов розвитку корупції в органах державної влади та управління.

У ході дослідження використовувалося широке коло літературних джерел із проблем криміналістики, кримінології, кримінального права і процесу, оперативно-розшукової діяльності, теорії управління, економіки, соціології, психології.

Нормативною базою дисертації являється Конституція України, кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство України, Закони України “Про оперативно-розшукову діяльність”, “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”, “Про боротьбу з корупцією”, Національна програма боротьби з корупцією, (1997 р.), Концепція боротьби з корупцією на 1998-2005 рр., (1998 р.); а також нормативні акти МВС України з питань організації і тактики боротьби з організованою злочинністю і корупцією.

Аргументація висновків та рекомендацій, що наведені в дисертації, несе логічне навантаження. Обґрунтованість та достовірність висновків, пропозицій та рекомендацій дисертації базується як на досягненнях криміналістики, так і загальнотеоретичних наук. Висновки виходять із комплексного і системного аналізу методичних і тактичних основ виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками, підтверджуються аналізом статистичних даних, результатами соціологічних досліджень.

Емпірична база дослідження. Інформаційну базу дослідження склали аналіз статистичної звітності правоохоронних органів України за період з 1991 по 2000 рік та вивчення і узагальнення матеріалів оперативно-розшукової і слідчої практики. З цією метою за період 1998-2000 рр. проводилося анкетування 827 практичних працівників (203 слідчих працівників відділів СУ УМВС і державної податкової міліції, що спеціалізуються по розслідуванню злочинів, вчинених організованими злочинними групами і 624 оперативних працівників спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю УМВС України в областях) і інтерв'ювання більш 300 оперативних і слідчих працівників даних підрозділів, вивчено 130 кримінальних справ. Дослідження практики проводилося автором у різних регіонах України: в Одеській, Запорізькій, Київській, Львівській, Дніпропетровській, Луганській, Херсонській областях, а також в Автономній Республіці Крим.

При підготовці дисертаційного дослідження використовувався також особистий десятирічний досвід роботи автора в оперативних спецпідрозділах по боротьбі з організованою злочинністю.

Різноманітність джерел інформації і методів при аналізі та узагальненні оперативної і слідчої практики і теоретичних досліджень дозволили виявити ряд нових проблем криміналістичної науки і запропонувати шляхи їх вирішення.

Наукова новизна роботи полягає передусім у тому, що в дисертації вперше в криміналістиці комплексно досліджені основні теоретичні і практичні проблеми методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками.

У дисертації пропонується ряд нових концептуальних у теоретичному плані і важливих у практичному відношенні положень, у тому числі:

- на основі існуючих у криміналістиці точок зору, вперше, сформульовано поняття методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності,

що супроводжується корумпованими зв'язками, і представлена рівнева система цієї методики і структура її складових, що включає специфічні елементи;

- запропоновано удосконалене визначення організованої злочинної діяльності, сформульовано поняття її криміналістичної характеристики; представлена структура загальної і частинної криміналістичної характеристики організованої злочинної діяльності і розглянуто окремі її елементи, які вперше систематизовані в блоки;

- розроблено систему рівнів організованої злочинної діяльності, що відрізняється від запропонованих у літературі, і виділені основні способи здійснення злочинів ОЗФ в залежності від рівня організованої злочинної діяльності;

- по-новому визначено особистісну характеристику корумпованих представників органів державної влади і управління та правоохоронних органів;

- вперше визначено поняття "корумпованих зв'язків"; систематизовані умови їх виникнення, розвитку й існування; визначено сфери і рівні встановлення корумпованих зв'язків ОЗФ, розкрито поняття механізму встановлення корумпованих зв'язків, а також подана його структурно-змістова характеристика;

- вперше виділено ознаки, наявність яких, у залежності від сфери діяльності, дозволяє висунути припущення або стверджувати існування корумпованих зв'язків ОЗФ;

- вперше запропонована з криміналістичної точки зору рівнева система організації пошукової діяльності по виявленню ОЗФ, що володіють корумпованими зв'язками, визначено поняття оперативно-розшукового прогнозування в цілому, і виділені його види;

- запропоновано нове поняття оперативно-розшукової тактики, визначені її криміналістичне значення та основні тактичні напрямки виявлення організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками;

- по-новому розглянуто особливості взаємодії слідчих, оперативно-розшукових, контрольно-ревізійних і інших органів при виявленні і розслідуванні організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками, і сформульовані пропозиції для їх удосконалення;

- виділені і систематизовані типові слідчі ситуації, що складаються в ході розслідування організованої злочинної діяльності, яка супроводжується корумпованими зв'язками, сформульовані напрямки і пропозиції для їх вирішення;

- розглянуто способи протидії слідству і визначені деякі удосконалені заходи для їх нейтралізації, які застосовуються при розслідуванні організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків;

- вивчені форми і механізми міжнародного співробітництва в процесі попередження, виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками, і висловлені деякі пропозиції по їх удосконаленню.

Таким чином, на базі основних положень теорії криміналістики, методики розслідування окремих видів злочинів, ґрунтуючись на практичному досвіді оперативно-розшукових і слідчих органів, в роботі обґрунтовується наукова концепція і показані можливості її застосування при розслідуванні злочинів, вчинених ОЗФ, що володіють корумпованими зв'язками.

Практичне значення дослідження і отриманих результатів полягає в тому, що на основі викладених висновків і розроблених рекомендацій розширено криміналістичні знання про організовану злочинну діяльність, що супроводжується корумпованими зв'язками; виділені особливості побудови методики виявлення і розслідування та криміналістичної характеристики даного виду діяльності; надано структурно-змістовну характеристику механізму встановлення корумпованих зв'язків ОЗФ; виділено організаційні і тактичні напрямлення діяльності МВС і СБ України по боротьбі з організованою злочинністю, а також запропоновані заходи щодо вдосконалення взаємодії як між цими органами, так і з іншими державними органами, володіючими відповідною інформацією відносно лідерів та учасників ОЗФ. Ці положення можуть бути використані в практичній діяльності для вдосконалення слідчої і оперативно-розшукової діяльності по боротьбі з організованою злочинністю МВС та СБУ; знайти своє застосування при викладанні розділу загального курсу криміналістики “Методика розслідування злочинів”, та спеціальних курсів «Методика розслідування окремих видів злочинів» і “Розслідування злочинів в фінансово-економічній сфері”, при написанні навчальних посібників, тощо. Отже, значимість дослідження полягає в тому, що надані в ньому пропозиції та рекомендації можуть бути використані:

а) в науково-дослідницькій сфері – як підґрунтя для подальшої розробки основ теорії організованої злочинної діяльності, у тому числі, що супроводжується корумпованими зв'язками;

б) в правотворчій сфері – як матеріали, що можуть використовуватися при розробці концептуальних положень державної політики в області боротьби зі злочинністю, а також при підготовці та внесенні змін до вже діючих законодавчих та підзаконних актів щодо виявлення та розслідування організованої злочинної діяльності, удосконалення діяльності по боротьбі з організованою злочинністю та інших правоохоронних органів України;

в) в правоохоронній сфері – як рекомендації для вдосконалення організаційних та застосування тактичних положень з виявлення та розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків;

г) в навчальному процесі – як матеріали для підготовки відповідних підручників і навчальних посібників з курсу “Криміналістика”, спеціальних курсів “Методика розслідування окремих видів злочинів”, “Розслідування злочинів в фінансово-економічній сфері”, а також як матеріали для викладання курсу криміналістики, кримінології, кримінального процесу, кримінального права та спецкурсу з методики розслідування окремих видів злочинів, в науково-дослідницькій роботі студентів;

д) в правовиховній сфері – як матеріал у роботі з метою підвищення рівня правової культури населення та професійного рівня працівників правоохоронних органів, зокрема спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю (оперативних та слідчих апаратів).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні висновки і результати дисертаційного дослідження отримано на підставі особистих досліджень автора. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій деякі питання висвітлено вперше в

вітчизняній криміналістиці, інші питання викладено по-новому з урахуванням сучасного стану і розвитку криміналістичних знань, теорії і практики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, зокрема що супроводжується корумпованими зв'язками.

В дисертації використовуються ідеї та розробки, що належать співавторам наукових статей “Проблеми криміналістичної характеристики організованої злочинної діяльності” і “Оперативно-розшукове прогнозування та оперативно-аналітичний пошук у боротьбі з організованою злочинною діяльністю при наявності корумпованих зв'язків” – І.В.Постиці і Л.І. Аркуші, в яких дисертантом уточнено визначення організованої злочинної діяльності, поняття та структури її криміналістичної характеристики; розроблено систему рівнів організованої злочинної діяльності; виділено головні способи здійснення злочинів ОЗФ; визначено поняття оперативно-розшукового прогнозування в цілому і його спеціальні види.

З загального обсягу 0,9 друкарських аркушів двох публікацій, які були розроблені у співавторстві, особистий внесок здобувача в них складає 0,6 друкарських аркушів.

Апробація результатів дослідження. Робота виконана на кафедрі криміналістики Одеської національної юридичної академії, обговорювалась на засіданнях кафедри, схвалена та рекомендована до захисту.

Висновки, положення та пропозиції, що містяться в дисертації, були повідомлені: на Міжнародній науково-практичній конференції “Юридична освіта і правова держава”, присвяченій 150-річчю Юридичного інституту ОДУ ім. І.І. Мечникова (м. Одеса, листопад 1997 р.); на 4-й Міжнародній науково-практичній конференції “Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення” (теорія і практика) (м. Одеса, грудень 1998 р.); на Міжнародній науково-практичній конференції “Проблеми боротьби з організованою злочинністю в регіоні (за матеріалами Харківської та Полтавської областей) (м. Харків, травень 1999 р.); на 3-й і 4-й звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу і аспірантів Одеської національної юридичної академії (м. Одеса, 2000, 2001 рр.); на семінарі, що проводився Українською академією управління при Президентові України (Одеський філіал) за темою “Правове забезпечення боротьби з економічними злочинами та корупцією” для керівного складу обласних державних адміністрацій, обласних рад, виконкомів рад міст обласного значення Південного регіону України (м. Одеса, жовтень 2001 р.).

Сформульовані у роботі організаційні, тактичні і методичні рекомендації використовуються в практичній діяльності Управління по боротьбі з організованою злочинністю УМВС України в Одеській області та органів прокуратури в Одеській області, зокрема відділу нагляду за використанням законів спецпідрозділами по боротьбі з організованою злочинністю та іншими державними органами, маючими контрольні функції, що підтверджується відповідними актами впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження.

Матеріали і положення, що містяться в дисертаційному дослідженні, знайшли своє впровадження у навчальному процесі Одеської національної юридичної

академії при викладанні лекційного курсу та практичних занять по криміналістиці та спеціальній дисципліні “Методика розслідування окремих видів злочинів”, що стверджується відповідним актом впровадження наукових досліджень дисертації.

Публікації. Головні теоретичні положення і практичні рекомендації дисертації відображені в 9 публікаціях дисертанта, загальним обсягом 2,9 д.ар. (з них 6 – у виданнях, перелік яких затверджений ВАКом України), з яких 5 – надруковані в збірниках наукових праць, 4 – в матеріалах конференцій.

Структура дисертації визначена її метою і завданням. Вона складається зі вступу, 3-х розділів, що містять 10 підрозділів; висновків та списку використаної літератури (206 літературних джерел), та 8-ми додатків. Загальний обсяг тексту дисертації (без списку використаних джерел та додатків) складає 177 сторінок, обсяг додатків – 19 сторінок.

ЗМІСТ РОБОТИ

У **ВСТУПІ** обґрунтовується актуальність і новизна теми дисертаційного дослідження, формулюються його об’єкт, предмет, мета та завдання, характеризується методологічна і емпірична база даної наукової роботи, вказується її теоретична і практична значущість, викладаються основні положення, що виносяться на захист.

РОЗДІЛ 1 “Загальні положення методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв’язками” містить 4 підрозділи.

У підрозділі 1.1. “Поняття і структура методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, яка супроводжується корумпованими зв’язками” визначається поняття методики розкриття і розслідування організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв’язками, як обумовлена предметом доказу система наукових положень, що характеризують особливості скоєння злочинів формуваннями даного виду, спрямованих на їх встановлення та визначення способів їх виявлення, розкриття, розслідування і профілактики з урахуванням специфіки різних сфер організованої злочинної діяльності, її приховання і протидії розслідуванню з використанням корумпованих зв’язків з представниками правоохоронних органів і органів державної влади і управління.

Досліджувану методику дисертант відносить до розряду так званих позазавидових методик.

Аналіз практики слідчої роботи дозволяє автору зробити висновок, що рівневу систему методик виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, яка супроводжується корумпованими зв’язками, можна представити в такий спосіб: перший рівень – позазавидова загальна методика розкриття і розслідування організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв’язками, і повинна відбивати найбільш загальні закономірності виявлення і розслідування злочинів; другий рівень – міжзавидові методики розкриття і розслідування злочинів, побудовані з урахуванням особливостей сфер і напрямків організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв’язками; третій рівень – частинні

(видові, групові) методики розслідування окремих видів злочинів, вчинених ОЗФ із використанням корумпованих зв'язків.

Автором надається структура зазначених методик, що повинна містити в собі, як *традиційні* елементи, які описані в літературі, так і специфічні. Серед *специфічних* визначаються: організація і тактика виявлення ознак організованої злочинної діяльності і наявності корумпованих зв'язків; визначення і реалізація тактичних задач розслідування по встановленню і доказу корумпованих зв'язків ОЗФ; особливості використання оперативно-розшукової інформації при розслідуванні злочинів, вчинених ОЗФ, що володіють корумпованими зв'язками; форми і механізми міжнародного співробітництва в процесі виявлення і розслідування цієї організованої злочинної діяльності.

У підрозділі 1.2. "**Особливості криміналістичної характеристики організованої злочинної діяльності**" на підставі вже існуючих в криміналістиці точок зору автором вважається, що предметом криміналістичних досліджень повинна стати саме організована злочинна діяльність. Поняття ж організованої злочинності скоріше слід розглядати в кримінологічному аспекті.

Дисертантом надається уточнене визначення організованої злочинної діяльності як особливого виду кримінального промислу, здійснюваного ОЗФ, що мають відповідні поставленим злочинним цілям структуру, внутрішню організацію, управління і зовнішні зв'язки (у тому числі і корумповані), і реалізованого шляхом планування і скоєння різних видів злочинів, як загальнокримінальної, так і економічної спрямованості.

Автор визначає поняття криміналістичної характеристики організованої злочинної діяльності як систематизовану сукупність типових ознак, обумовлених її структурою, що характеризують і відбивають погоджену діяльність учасників ОЗФ під час підготовки і безпосереднього скоєння злочинів, а також при здійсненні протидії розслідуванню та вважає необхідним розробляти як загальну криміналістичну характеристику організованої злочинної діяльності, так і частинні криміналістичні характеристики окремих видів злочинів, типових для неї.

У загальну криміналістичну характеристику організованої злочинної діяльності, так і в її частинні криміналістичні характеристики, засновані на вже існуючих криміналістичних характеристиках окремих видів злочинів, типових для даної діяльності, автор вважає доцільним включити такі елементи: сфери (області) здійснення організованої злочинної діяльності і предмет кримінального інтересу і посягання; системи даних про способи підготовки, скоєння і приховання злочинів і типових наслідків їх застосування; обстановка скоєння злочинів (місце, час, умови); організація і методи здійснення розвідки, прийоми збору інформації, необхідної для організованої злочинної діяльності; характеристика ОЗФ, а також його зв'язків (у тому числі міжнародних) і взаємин з іншими ОЗФ; методи, способи і прийоми встановлення корумпованих зв'язків у правоохоронних органах, органах державної влади і управління, і способи їх використання; особистості учасників ОЗФ; мотиви і цілі злочинів; особистості можливих жертв злочинів. Ці елементи об'єднуються в блоки: 1) елементи, що характеризують діяльність ОЗФ по вчиненню злочинів

(включаючи а) дії учасників ОЗФ до злочину (по його підготовці); б) дії учасників ОЗФ безпосередньо в момент скоєння злочину; в) дії учасників ОЗФ, спрямовані на приховання слідів злочину з урахуванням того, що іноді спосіб скоєння злочину є також способом приховання його слідів); 2) елементи, що характеризують діяльність ОЗФ по протидії розслідуванню; 3) елементи, що характеризують структуру ОЗФ.

На підставі матеріалів дослідження практики і результатів анкетування дисертант пропонує виділити такі рівні організованої злочинної діяльності: злочинна група, що виникає при попередній змові про спільне скоєння злочинів; організована злочинна група з чітким розподілом ролей, співпідпорядкованістю, стійкістю; організоване злочинне формування (співтовариство) як стійке, ієрархічно організоване об'єднання осіб, не менш як із двоступінчатою системою управління, створене для систематичного здійснення корисливих злочинів і володіюче (чи прагнуче володіти) системою захисту за допомогою корумпованих зв'язків. В залежності від цієї системи автором надані суб'єктно-особистісні властивості осіб, що беруть участь в організованій злочинній діяльності.

У підрозділі 1.3. **“Корумповані зв’язки як один з елементів організованої злочинної діяльності”**, базуючись на думках деяких авторів, а також на матеріалах практики і анкетування, дисертант визначає найбільш розповсюджені прояви корупції. Поняття “корупція”, як і поняття “організована злочинність”, автор вважає кримінологічним поняттям.

Для криміналістики особливий інтерес повинно представляти поняття корумпованих зв'язків, як обов'язкова і невід'ємна ознака організованої злочинної діяльності, сутність якої не визначена в криміналістичній літературі.

Під **корумпованими зв'язками** дисертант пропонує розуміти взаємовигідні відносини між окремими особами або ОЗФ і особами, що володіють владними, управлінськими і розпорядницькими повноваженнями в державній, підприємницькій і суспільній сферах, які спрямовані на використання службового статусу чи суспільного впливу останніх шляхом здійснення протиправних дій, і засновані для одержання різного роду благ, послуг, пільг і інших переваг.

Виходячи з рівнів організованої злочинної діяльності, визначених у підрозділі 1.1, на основі аналізу практики дисертант робить висновок, що на першому рівні корумповані зв'язки, як правило, відсутні; на другому рівні встановлення і використання корумпованих зв'язків в основному здійснюється у випадку появи погрози ліквідації угруповання, а для третього рівня обов'язковим постійним елементом є наявність корумпованих зв'язків з представниками різних галузей влади і управління.

За даними проведеного дисертантом дослідження і зокрема анкетування, в роботі виділені і систематизовані сфери, рівні та напрямки встановлення корумпованих зв'язків ОЗФ.

Підрозділ 1.4. “Механізм встановлення організованими злочинними формуваннями корумпованих зв'язків і ознаки, що свідчать про їх наявність” присвячено вивченню характеристики механізму встановлення корумпованих зв'язків ОЗФ, а також систематизації чинників та ознак, що свідчать про наявність таких.

Під механізмом встановлення ОЗФ корумпованих зв'язків вважається доцільним розуміти часовий і динамічний порядок здійснення окремих етапів і способів налагодження взаємовигідних відносин між представниками ОЗФ і особами, службова або суспільна діяльність яких може принести користь зазначеним формуванням.

Змістовно механізм встановлення корумпованих зв'язків ОЗФ представлений у вигляді декількох етапів. Перший етап. У залежності від спрямованості і сфери діяльності ОЗФ визначає, з ким конкретно з представників органів державної влади і управління, правоохоронних органів і ін., та на якому рівні необхідне встановлення корумпованих зв'язків. Другий етап. Визначивши цю особу, здійснюється збирання інформації про неї, особливо компрометуючого характеру. Третій етап. ОЗФ визначається: а) де і коли буде здійснюватися контакт із цікавлячою особою; б) привід і спосіб встановлення і розвитку контакту; в) визначення тактики бесід; г) коло осіб, які будуть брати участь у бесіді.

Аналіз матеріалів практики дозволяє стверджувати, що ініціаторами встановлення корумпованих зв'язків з ОЗФ можуть бути іноді і окремі представники органів державної влади і управління, правоохоронних органів. У подібному випадку механізм встановлення корумпованих зв'язків з ОЗФ виглядає так: Перший етап. На основі наявної інформації про ОЗФ особа вибирає зазначене формування. Другий етап. З різних джерел збирається максимально повна інформація про діяльність ОЗФ. Третій етап. Посадова особа проводить деякі репресивні акції у відношенні учасників формування (або якимось чином повідомляє лідера ОЗФ про можливість їх проведення), змушуючи лідерів ОЗФ удатися до переговорів.

Виходячи з цього, в роботі надається перелік ознак, що свідчать про наявність у ОЗФ корумпованих зв'язків.

РОЗДІЛ 2 “Виявлення організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків” складається з 3-ох підрозділів.

Підрозділ 2.1. “Криміналістичний аспект організації виявлення діяльності організованих злочинних формувань, що володіють корумпованими зв'язками”, на основі аналізу сформованих в сучасній криміналістиці підходів містить загальні міркування про сутність організації виявлення ознак організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками, та оперативно-розшукового прогнозування, як регулятора тактичних рішень у сфері оперативно-розшукової діяльності.

Дисертантом представлена шестирівнева структура організації виявлення вказаної діяльності: перший рівень має своїм об'єктом виявлення як специфічну форму діяльності всіх компетентних державних органів різних відомств; другий рівень являє собою організацію пошукової діяльності за допомогою використання функцій правоохоронних, митних, контрольно-ревізійних органів, податкової адміністрації, з метою виявлення і систематизації даних про організовану злочинну діяльність, що супроводжується корумпованими зв'язками; третій рівень – це система заходів, що забезпечують ефективність функціонування різних підрозділів у системі МВС з метою виявлення організованої злочинної діяльності, що володіє корумпованими зв'язками; четвертий рівень являє собою організацію пошукової

діяльності як основну функцію спецпідрозділів МВС та СБУ, задачею яких безпосередньо є боротьба з організованою злочинною діяльністю і її корумпованими зв'язками; п'ятий рівень – це комплекс заходів для створення оптимальних умов з ціллю визначення і застосування найбільш ефективних рекомендацій при мінімальних витратах часу, сил і засобів в діяльності спецпідрозділу; шостим рівнем є організація виявлення окремих конкретних первинних даних, окремого оперативного заходу. Автор зазначає, що перший, другий та частково третій рівні є питанням, що розглядається наукою управління.

Одним з головних чинників налагодження організації виявлення вказаної діяльності визначається оперативно-розшукове прогнозування. Виходячи з цього, дисертант виділяє види оперативно-розшукового прогнозування.

У підрозділі 2.2. “Загальні тактичні положення виявлення організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками” дисертантом в криміналістичному аспекті під тактикою боротьби з організованою злочинною діяльністю мається на увазі система теоретичних положень і практичних рекомендацій з організації, планування і здійснення розкриття та розслідування такої діяльності і визначення оптимальної лінії поведінки особи, що здійснює розслідування, з урахуванням її відносин і взаємодії з іншими учасниками розслідування на основі норм і принципів діючого законодавства. У зв'язку з цим в роботі визначається також поняття оперативно-розшукової тактики.

Автором надаються основні тактичні положення (напрямки) виявлення організованої злочинної діяльності і її корумпованих зв'язків: першим є визначення сфер спілкування підозрюваних осіб; другим є вивчення внутрішньогрупових і міжгрупових відносин, особливо конфліктів, за допомогою архівних і поточних оперативно-розшукових матеріалів, а також постійного оперативного пошуку; третьим можна вважати ретельну роботу з документами всіх можливих видів, у яких можуть бути і не відображені події, що безпосередньо відносяться до справи (так званий аналітичний пошук).

У підрозділі 2.3. “Взаємодія слідчих, оперативно-розшукових, контрольно-ревізійних та інших органів при виявленні і розслідуванні діяльності організованих злочинних формувань, які володіють корумпованими зв'язками” дається поняття взаємодії та виділяється, як внутрішньосистемна взаємодія, під якою слід розуміти взаємозв'язану діяльність підрозділів одного відомства (наприклад, у системі МВС – взаємодія між слідчими підрозділами та підрозділами КР і БОЗ), так і міжсистемна взаємодія різних відомств (МВС, СБУ, митна служба, податкова міліція і ін.).

Автор докладніше зупиняється на взаємодії слідчих підрозділів та спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю МВС і СБУ, органів прокуратури, Державного департаменту України з питань виконання покарань, податкової міліції, контрольно-ревізійних органів, Державної митної служби в процесі виявлення ознак організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками.

Швидко і повне розкриття злочинів, вчинених ОЗФ, що володіють корумпованими зв'язками, як показує аналіз практики, звичайно неможливе без чітко

налагоджених і спільних дій слідчих і оперативно-розшукових працівників (про недостатність такої взаємодії свідчать 47 % оперативних працівників і 40 % слідчих). Тому до складу слідчо-оперативної групи у таких випадках доцільно було б включати слідчих, що володіють певним досвідом розслідування в цій області.

Наявність корумпованих і інших неслужбових зв'язків представників правоохоронних органів з керівниками ОЗФ практично приводить до їхнього зрощування і зводить нанівець зусилля при розслідуванні діяльності цих формувань. У зв'язку з цим розслідування даних справ повинне з самого початку здійснюватися слідчо-оперативною групою, укомплектованою як місцевими працівниками, так і представниками інших регіонів країни. Керівництво, на погляд автора, може бути покладене на представників Головного слідчого управління МВС, Генеральної прокуратури України, у залежності від підслідності, або Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю. При цьому у будь-якому випадку координуючі функції повинні виконувати органи прокуратури.

В цілому дисертант приходить до висновку, що виявлення корупційних діянь може бути активізоване завдяки таким заходам: виділенню в статистичній звітності правоохоронних та контрольно-ревізійних органів даних про інформацію щодо корупційних діянь і сфер їх здійснення; своєчасності і результативності перевірки цієї інформації; виділенню окремої звітності такого ж змісту щодо інформації про утворення і дії ОЗФ у сферах економіки і фінансів, а також про виявлені корумповані зв'язки при викритті цих формувань; виділенню в складі МВС і СБУ співробітників, на яких була б покладена організація виявлення корупційних діянь. Доцільно вжити встановлення порядку, відповідно до якого орган (підрозділ) МВС, СБУ, що одержав чи реалізує інформацію про діяльність ОЗФ у сферах економіки та фінансів і державної влади, зобов'язаний провести необхідну роботу по виявленню корумпованих зв'язків цих ОЗФ, удосконалюванню роботи контрольних органів по виявленню фактів, які можуть сприяти корупційним діянням, і налагодженню механізму передачі інформації про це правоохоронним органам та інші заходи, які вказані в роботі.

РОЗДІЛ 3 “Особливості розслідування діяльності організованих злочинних формувань, що володіють корумпованими зв'язками” складається з 3-ох підрозділів.

У підрозділі 3.1. **“Типові криміналістичні ситуації при розслідуванні діяльності організованих злочинних формувань, які мають корумповані зв'язки”** виділяються найбільш типові криміналістичні ситуації, властиві для розслідування діяльності ОЗФ з корумпованими зв'язками: – контрольовані (інформація про наявність корумпованих зв'язків надійшла в результаті розслідування конкретного факту прояву корупції або в результаті проведення оперативно-розшукових заходів) і неконтрольовані ситуації (інформація про корумповані зв'язки відсутня, хоч виявлені ознаки організованої злочинної діяльності формування свідчать про їх наявність);

- ситуації стратегічного і ситуації тактичного характеру;
- конфліктні і безконфліктні ситуації;
- дослідчі, слідчі і постслідчі.

В залежності від цих слідчих ситуацій, зміст яких розкривається в роботі, визначається комплекс первинних слідчих дій і відбувається планування. Первинні та послідовні слідчі дії вказані в дисертації.

Виходячи з цих ситуацій, запропоновано ряд загальних методичних вимог до розслідування злочинів даної категорії:

1) У процесі слідства необхідно якнайшвидше виявити злочинну спрямованість ОЗФ, діяльність якого розслідується, і можливість використання в ній корумпованих зв'язків.

При виявленні ознак, які свідчать про це, методика повинна бути скоректована негайним створенням слідчо-оперативної групи, налагодженням необхідної системи взаємодії з оперативно-розшуковими органами і іншими негайними заходами; при виявленні однохарактерних чи різнохарактерних злочинів, скоєних одним ОЗФ, необхідно по можливості організувати розслідування так, щоб виявити всі злочини, вчинені формуванням, а також обставини, які свідчать про використання ним корумпованих зв'язків.

2) Методика розслідування злочинної діяльності ОЗФ, що володіє корумпованими зв'язками, повинна містити в собі систему слідчих і оперативно-розшукових заходів, які забезпечують у процесі розслідування протидію правоохоронних органів протиправним діям представників ОЗФ, що мають корумповані зв'язки.

3) Територіальну розкиданість і тимчасову циклічність діяльності окремих ОЗФ, а також використання ними корумпованих зв'язків. У той же час необхідно враховувати, що діяльність таких ОЗФ може на якийсь час змінюватися.

4) Розслідування не може бути успішним без чітко налагодженого механізму взаємодії як слідчих і оперативно-розшукових органів, так і інших підрозділів правоохоронних органів і органів державної влади і управління.

У підрозділі 3.2. **“Способи протидії слідству в розслідуванні злочинів, вчинених організованими злочинними формуваннями при наявності корумпованих зв'язків і деякі заходи для їх подолання”** зазначається, що результати анкетування свідчать, що протидію при розслідуванні злочинів, скоєних ОЗФ, володіючими корумпованими зв'язками, відчули 44 % опитаних оперативних робітників і 50 % слідчих, з яких тільки 46,3 % і 45 % відповідно, вдалося її подолати.

На основі матеріалів практики автором виділяються типові форми протидії: приховання чи знищення знарядь, засобів, слідів злочину; “підкидання” слідству фальшивої інформації, у тому числі представлення підставних свідків; підкуп, залякування, фізичний вплив на потерпілих і свідків; вчинення тиску на слідство за допомогою корумпованих посадових осіб, а також засобів масової інформації, та інші форми, які розглянуті в роботі.

Однією з ознак протидії слідству шляхом використання корумпованих зв'язків може бути фіктивна ажіотажна суспільна атмосфера, створювана навколо розслідування в цілому, з приводу особистості підозрюваного, а в деяких випадках – і особистості слідчого (чи оперативного працівника).

Зменшити тиск на слідство через засоби масової інформації можливо тільки в тому випадку, якщо правоохоронні органи відпрацьовують тактику випередження в подачі офіційної інформації. Прийоми цього розглядаються у роботі.

У деяких випадках, якщо ОЗФ використовуються корумповані зв'язки в органах державної влади і управління, хід розслідування, нібито через його суспільно-політичне значення, береться під особливий контроль, наслідком якого є пресинг на слідчого. У результаті матеріали справи в ряді випадків стають надбанням осіб, які не мають відношення до розслідування, що створює канали витоку слідчої інформації. В дисертації вказуються можливі шляхи протидії такому пресингу.

Найбільшу небезпеку для розслідування представляють корумповані посадові особи в правоохоронних органах. При виявленні тиску з боку зазначених осіб, працюючих в органах МВС, доцільно задіяти можливості служби внутрішньої безпеки або можливе використання впливу на даних осіб шляхом звертання до їхнього керівництва.

Найбільш згубним наслідком для результатів слідства є так зване "заволокичування" кримінальної справи. Ознаки наявності такої протидії розглянуті у роботі. Припинення цього можливе, на погляд дисертанта, шляхом проведення слідства слідчою групою іншого територіального чи вищестоящего слідчого підрозділу.

Участь захисника в розслідуванні також може використовуватися як один з методів протидії слідству. До подібних ситуацій слідчий повинен тактично підготуватися, використавши прийоми, вказані в роботі. Усе це дозволить упевнено вести роботу в присутності адвоката.

Підрозділ 3.3. "Форми і механізми міжнародного співробітництва і їх роль у процесі попередження, виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками" присвячений проблемам міжнародного співробітництва правоохоронних органів держав ближнього і дальнього зарубіжжя.

Співробітництво може здійснюватися по різних напрямках і на декількох рівнях. Воно може бути неформальним чи формальним за своїм характером і двостороннім чи багатостороннім за своїми масштабами.

Проаналізувавши міжнародні правові акти і законодавство окремих країн про організовану злочинність і корупцію, можна висунути пропозиції про доцільність розробки в міжнародному масштабі таких стратегічних задач і шляхів їх вирішення:

1) Визначити пріоритетні задачі в цій області і забезпечити ефективне задоволення потреб у ресурсах.

2) З метою підвищення ефективності дій правоохоронних органів запропонувати прийняти заходи в таких областях: удосконалювання методів збору і одержання оперативної інформації (із застосуванням комп'ютерних мереж і т.ін.) для встановлення осіб, з яких складаються організовані злочинні структури, характеру їх діяльності, а також про їх корумповані зв'язки, здійснення спільних негласних операцій; створення спільних спеціалізованих слідчих підрозділів, розробки міждержавних механізмів, що дозволяють забезпечити вилучення і заморожування незаконних доходів та інше.

3) Приділити увагу розвитку профілактичної діяльності шляхами організації спеціальної підготовки в області фінансової діяльності для співробітників

правоохоронних органів, обмеження банківської таємниці, більш активної ролі фінансових закладів у відповідних ситуаціях у відношенні повідомлення про грошові операції.

У **ВИСНОВКАХ**, що завершують роботу, сформульовані та викладені загальні підсумки, визначені автором в процесі дослідження, зокрема такі, що стосуються:

- доповнення Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” та Закону України “Про корупцію” поняттями організованої злочинної діяльності і корумпованих зв’язків, сформульованими в дисертації;
- побудування структури і багаторівневої системи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності;
- особливостей криміналістичної характеристики організованої злочинної діяльності, її поняття і основних елементів;
- напрямків, сфер, рівнів і механізму встановлення корумпованих зв’язків в органах державної влади, у правоохоронних органах;
- рис і ознак організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв’язками;
- удосконалення організації і тактики виявлення організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв’язків.

Основні положення дисертації викладені у таких роботах автора:

1. Постика И.В., Аркуша Л.И. Проблемы криминалистической характеристики организованной преступной деятельности //Юридична освіта і правова держава (до 150-річчя юридичного інституту ОДУ): Збірник наукових праць. – Одеса: Астропринт, 1997. – С. 256-263. Передрукована в науково-практичному журналі “Весы Фемиды”. – 1998. – № 1/8. – С. 3-7.

2. Аркуша Л. И. Сферы установления коррумпированных связей в организованной преступной деятельности //Актуальні проблеми держави та права. Збірник наукових праць. – Одеса: Одеська державна юридична академія, 1997. – Вип. 4. – С. 298-304.

3. Аркуша Л.И. Про тактику виявлення діяльності організованого злочинного формування, яке має корумповані зв’язки //Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – Одеса: Одеський інститут внутрішніх справ, 1998. – Вип. 4. – С. 47-53.

4. Аркуша Л.И. Некоторые способы преодоления противодействия следствию при расследовании преступлений, совершенных организованными преступными формированиями с использованием коррумпированных связей //Актуальні проблеми держави та права: Збірник наукових праць. – Одеса: Астропринт, 1998. – Вип. 5. – С. 96-102.

5. Аркуша Л.И. Коррупция – элемент организованной преступной деятельности// Юридический вестник. – Одесса: Астропринт, 2000. – № 2. – С. 118-121.

6. Аркуша Л.И. Механізм встановлення організованими злочинними формуваннями корумпованих зв’язків //Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – Одеса: Одеський ін-тут внутр. справ., 2001. – Вип. 1. – С. 119-123.

7. Аркуша Л.І. Риси та ознаки організованої злочинної діяльності за наявності корумпованих зв'язків //Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення. – Київ: Науково-дослідний інститут “Проблеми людини”, 1998. – т. 10. – С. 98-103.

8. Постіка І.В., Аркуша Л.І. Оперативно-розшукове прогнозування та оперативно-аналітичний пошук в боротьбі з організованою злочинною діяльністю при наявності корумпованих зв'язків //Теорія оперативно-службової діяльності правоохоронних органів України. Збірник наукових праць. – Львів: Львівській ін-тут внутр. справ, 2000. – С. 218-224.

9. Аркуша Л.І. Тактические особенности выявления организованной преступной деятельности при наличии коррумпированных связей//Проблеми боротьби з організованою злочинністю в регіоні (на матеріалах Харківської та Полтавської областей). Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (Харків) 26-27 квітня 1999 р. – Харків: Право, 2000. – С. 209-213.

АНОТАЦІЇ

Аркуша Л.І. Основи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза – Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, Харків, 2002.

Дисертацію присвячено криміналістичним проблемам методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків. У роботі надано удосконалене поняття організованої злочинної діяльності, визначено поняття її криміналістичної характеристики і структура загальної і частинної криміналістичної характеристики організованої злочинної діяльності із розгляданням окремих елементів, що систематизовані в блоки. Сформульовано поняття методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків, представлена рівнева система цієї методики і структура її складових, що включає специфічні елементи. Визначено поняття “корумпованих зв'язків”, систематизовані умови їх виникнення, розвитку й існування, а також сфери, рівні і механізм встановлення корумпованих зв'язків ОЗФ. Виділені ознаки, наявність яких у залежності від сфери діяльності дозволяє висунути припущення або стверджувати існування корумпованих зв'язків ОЗФ. Дана рівнева система організації пошукової діяльності по виявленню організованих злочинних формувань, що володіють корумпованими зв'язками, та визначені основні тактичні напрямки виявлення їх діяльності. Виділені і систематизовані типові слідчі ситуації, що складаються в ході розслідування організованої злочинної діяльності, яка супроводжується корумпованими зв'язками, сформульовані напрямки і пропозиції для їх вирішення та визначені способи протидії слідству і деякі заходи для їх нейтралізації. Вивчені форми і механізми міжнародного співробітництва в процесі попередження, виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності, елементом якої є корумповані зв'язки, і висловлені пропозиції для їх удосконалення.

Ключові слова: організована злочинність, організована злочинна діяльність, корупція, корумповані зв'язки, методика виявлення і розслідування; встановлення корумпованих зв'язків, взаємодія при виявленні і розслідуванні діяльності організованих злочинних формувань.

Аркуша Л.И. Основы методики выявления и расследования организованной преступной деятельности при наличии коррумпированных связей. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс; криминалистика; судебная экспертиза. Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого, Харьков, 2002.

Диссертация посвящена криминалистическим проблемам организованной преступной деятельности при наличии коррумпированных связей. В работе дано уточненное понятие организованной преступной деятельности, определено понятие криминалистической характеристики и структура общей и частной криминалистической характеристики организованной преступной деятельности с рассмотрением отдельных элементов, систематизированных в блоки. Сформулировано понятие методики выявления и расследования организованной преступной деятельности при наличии коррумпированных связей, представлена уровневая система этой методики и структура её составляющих, которая включает специфические элементы. Определено понятие “коррумпированных связей”, под которыми следует понимать взаимовыгодные отношения между отдельными лицами или ОПФ и лицами, обладающими властными, управленческими и распорядительными полномочиями в государственной, предпринимательской и общественной сферах, которые направлены на использование служебного статуса или общественного влияния последних путем осуществления противоправных действий, и установленные для получения разного рода благ, услуг, льгот и преимуществ.

Систематизированы условия возникновения, развития и существования, а также сферы, уровни и механизм установления коррумпированных связей ОПФ. Под механизмом установления ОПФ коррумпированных связей следует понимать временной и динамический порядок осуществления отдельных этапов и способов налаживания взаимовыгодных отношений между представителями ОПФ и лицами, деятельность которых может принести пользу указанных формированиям.

Выделены признаки, наличие которых, в зависимости от сферы деятельности позволяет выдвинуть предположение или утверждать существование коррумпированных связей ОПФ. Дана уровневая система организации поисковой деятельности по выявлению ОПФ, обладающих коррумпированными связями, и определены основные тактические направления выявления их деятельности. Выделены и систематизированы типичные следственные ситуации, которые возникают в ходе расследования организованной преступной деятельности, сопровождающейся коррумпированными связями, сформулированы направления

и предложения по их разрешению и определены способы противодействия следствию и некоторые меры по их нейтрализации. Изучены формы и механизмы международного сотрудничества в процессе предупреждения, выявления и расследования организованной преступной деятельности, элементом которой являются коррумпированные связи, и высказаны предложения по их совершенствованию.

Ключевые слова: организованная преступность, организованная преступная деятельность, коррупция, коррумпированные связи, методика выявления и расследования; установление коррумпированных связей, взаимодействие при выявлении и расследовании деятельности организованных преступных формирований.

Arkusha L.I. Methodological fundamentals of detection and investigation of organized criminal activity aggravated by corrupt connections. – Manuscript.

The thesis is presented for a candidate of science degree in law in speciality 12.00.09 – criminal process and criminalistics; court expertise – National Law Academy of Ukraine named after Yaroslav Moudry, Kharkiv, 2002.

The dissertation covers the criminal problems' methods of detection and investigation of criminal activity aggravated by corrupt connections. The work presents the improved conception of the organized criminal activity, the notion of its criminalistic character and general and partial structure of criminalistics of organized criminal activity with further consideration of separate elements systematized into blocks. The author not only formulates the notion of methods used to detect and investigate organized criminal activity aggravated by corrupt connections, but also presents the level system of the given methods and the structure of its components, which includes some specific elements. The paper defines the notion of "corrupt connections", systematizes the conditions of their emergence, development and existence, determines the spheres, levels and the mechanism of corrupt connections' establishment by organized criminal groups. The given indications make it possible to assume or assert the presence of corrupt connections of organized criminal groups. The thesis also presents the level system of searching activity organization on organization on organized criminal groups' detection; the groups that possess the corrupt connections; the work also determines the main tactical directions to disclose their activity. Typical investigation situations that original during investigation of organized criminal activity aggravated by corrupt connections are analyzed and systematized; the directions for further moves and the propositions for problems' solution as well as some measures to neutralize the counteractions aimed at crime investigation are also given in this work.

The thesis also studies the forms and mechanisms of international cooperation in prevention, detection and investigation of organized criminal activity, element of is corrupt connection.

Key words: organized crime; organized criminal activity; corruption; corrupt connections; the methods of detection of corrupt connections; interaction in detection and investigation of organized criminal groups' activity.